

MENGENMAREN

KUNST EN GEESTESLEVEN AAN HET IJZERFRONT

Onder de titel « Stille Getuigen 1914-1918 » reist een belangrijke tentoonstelling sedert 20 juni over Veurne en Nieuwpoort naar Diksmuide (augustus) en Ieper (september), om dan in oktober de boodschap over te brengen naar Antwerpen en elders.

Ondernomen op initiatief van de Bestendige Deputatie van de Provincie West-Vlaanderen en uitgewerkt door de Provinciale Dienst voor Culturele Aangelegenheden, is deze tentoonstelling een direct document van een stuk geestesleven uit de historisch geworden (en derhalve zeer vergeten) jaren van de Eerste Wereldoorlog, en tegelijk van de geesteshouding van de kinderen van deze tijd tegenover het culturele pogen van de generatie van de IJzer. De tijd is immers, tussen IJzerslijk 1914 en Wasautomaat 1964, verlopen van figuratie naar defiguratie, en de tiener van vandaag, die met plastieken super-tanks heeft gespeeld, kan zich moeilijk opwinden voor de stagnatie van een front met geen nieuws. Dit militair immobilisme, eigen aan Wereldoorlog I, stelde bijzonder scherp het probleem van aflossing en ontspanning, en verklaart bepaalde aspecten van de toenmalige frontcultuur. Noodzakelijk moet dan ook het prehistorische krijgsbedrijf van de jaren 1914-1918 voor de jonge generatie didactisch toegelicht worden.

De keurig gedrukte en rijk geïllustreerde *Catalogus* van deze tentoonstelling brengt een merkwaardige studie van L. SCHEPENS over de sociaal-culturele werking, de periodieken en vlugschriften (frontblaadjes), de literatuur, toneel- en muzieklevens. De jonge auteur heeft zich op voortreffelijke wijze weten in te werken in de zeer verspreide en gevarieerde documentatie van zijn onderwerp. De bescheiden plaats van de schilderkunst en de grafiek wordt door G. GYSELEN duidelijk afgelijnd en kritisch verklaard. L. DEVLIEGHER moest uiteraard, bij de behandeling van het kunstpatrimonium in het frontgebied, zijn vleugels geografisch breder uitslaan dan zijn collega's en het frontgebied tot op de Leie (met Franse en Engelse sector) in zijn belangrijk overzicht betrekken. Registers op deze inleidende studiën en op de 544 beschreven stukken van de tentoonstelling besluiten dit boek van blijvende waarde, dat daarenboven aanspreekt door zijn prijs: de Provincie West-Vlaanderen heeft het op royale wijze willen voor alle beurzen toegankelijk maken.

A. V.

— *Stille Getuigen 1914-1918*. Kunst en Geestesleven in de frontstreek. Brugge, Provincie West-Vlaanderen, 1964. Groot in-8, 188 blz. Met een kleurplaat en 60 buitentekstplaten. Prijs 75 F. Te bestellen bij overschrijving van het bedrag op P.C. 190.13 (Provinciale Dienst Culturele Aangelegenheden, Brugge).

GROTE BRAND TE WEVELGEM IN 1822

In de nacht van 11-12 maart 1822, omstreeks 10 uur 's avonds, ontstond te Wevelgem een geweldige brand waarbij acht woningen in as werden gelegd. De toenmalige burgemeester van de gemeente, Jacobus Deblauwe, door het geschreeuw van zijn broeder Leo van dit onheil verwittigd, trad onmiddellijk op als officier van politie. Hij liep buiten « roepende en tierende om d'inwoonders danof te waarschauwen, en ten zelven tyd het zelve te doen annocereren door het dapper kloppen der klokke ». Daarop ijde hij zelf naar den brand.

Het vuur was ontstaan in de eerste van een lange rij woningen gelegen in het gehucht *De Wijk*, daar waar men nu het nummer 117 aantreft. De mensen van dat gebuurte waren dan bijna alle aan 't slapen. Ze werden wakker gemaakt door het toegelopen volk « 't welk eenen allerbesten uytval had, gemerkt dat er nog mans, nog vrouwe, nog kinderen door de vlammen het leven verloren hebben, dog in aldergrootste gevaer geweest en door 't vuur eenige aengeraekt geweest ». Uit de acht brandende huizen had men nog veel meubelen kunnen redden.

De brand kon een zo grote uitbreiding nemen omdat de bedreigde woningen gedekt waren met stro en in menig huis een hoeveelheid vlas geborgen was, terwijl een felle wind het vuur aanwakkerde.

Ondervindend dat men de brand niet kon overmeesteren door het gieten van water en het gebruik van natte sargiën en lakens, werd er overgegaan tot het afbreken van de vijfde woonst van de rij. Dit werk moest echter gestaakt worden omdat het vuur de redders bedreigde. Dan maar drie huizen verder gegaan, naar een woning die met pannen gedekt was, om ook deze woonst af te breken en het vuur dood te gieten. Water en nog water werd daartoe door de landslieden met aalkartelen aangevoerd.

De brand was bedwongen rond één uur van de nacht en « bij al-dien de dapperheyd der werklieden niet aanhoudende geweest en hadde... er zouden nog ten minstens zeven huysen meer afgebrand hebben ».

De burgemeester heeft nog dezelfde nacht een onderzoek ingesteld om de oorzaak van de brand te vernemen. De bewoners van het huis waar de brand ontstaan was verklaarden allen dat zij reeds ter ruste waren, toen zij het vuur gewaar werden dat in hun zwingelkot ontstaan was. Dit kot was een laag bijgebouwtje staande achter hun woning en was bereikbaar langs een wegeltje dat nevens het huis gelegen was. Zij veronderstelden dat een voorbijganger langs de muur had stilgehouden en dat de vuzende tabak van een pijp de brand veroorzaakt had, daar « langst diergelijke koten dikwils een zeker stof is hangende die zeer haastig 't vuur aanneemt ».

Door twee experten, Adrien Vandermeersch uit Wevelgem en

Marcelin Valcke uit Lauwe, werd de schade officieel geschat op 7826 nederlandse guldens. Een aanzienlijke som.

Deze brand van 1822 was een les voor de « Regeerins Raed » van Wevelgem, die nu zonder uitstel een « brand-reglement » opstelde. De Gouverneur van de Provincie had reeds op 14 december 1821 de gemeenten verzocht een politiereglement op te stellen om brand te voorkomen en te bestrijden. Uit dit eerste « brand-reglement » van Wevelgem, dat niet minder dan 45 artikelen omvat, worden in een volgend nummer enkele wetenswaardigheden medegedeeld.

J. VERVENNE

DE HONDERDSTE HOFSTEDEN VOOR DE KONING

Niemand kan honderd hofsteden bezitten, de honderdste is voor de Koning. Tot 99 kan men gaan, maar de honderdste moet men aan de Koning geven... Over die oude volksovertuiging werden vroeger in Biekorf (1946, 93, 119) enkele lokale gegevens medegedeeld die hier worden samengevat.

Te Kortrijk spreekt men alleen van hofsteden. Ge kunt de 99e hofstede verkopen voor een grotere. Ofwel de honderdste geven aan de Koning en op een nieuwe kerf beginnen. Of ook de honderdste « in goud » doen maken als schouwgarneet in de salon.

Te Brugge gaat het over huizen : iemand had 100 huizen en dat mag niet, hij heeft er een moeten afstaan aan de Staat.

Te Oostende mag men ook niet meer dan 99 huizen hebben, het honderdste is voor de Koning.

Te Seclin, tussen Rijsel en Atrecht, stonden oudtijds 99 oliemolens die aan dezelfde eigenaar toebehoorden. De honderdste molen, uit goud gesmeed, stond in 't huis van de eigenaar. Deze legende werd door molenaar Devos van Lichtervelde omstreeks 1850 ginds, in Waals-Vlaanderen, gehoord. (Biekorf 1946, 120).

Onlangs had ik een Duitse vriend op bezoek, afkomstig uit Soest, nu pastoor te Bielefeld in Westfalen. Het gesprek liep over graaf von Galen, de bekende bisschop van Münster. Tot mijn verrassing hoorde ik het volgende. De Galens hadden hun goederen liggen in Zuid-Oldenburg ; het stamslot te Dinklage is nu een benediktijner priorij geworden. « De graaf had negen-en-negentig landhoeven, honderd min één. Immers, had hij er honderd, dan zou hij een regiment soldaten moeten leveren ». Mijn zegsman heeft die overlevering in zijn streek steeds zo horen vertellen.

Deze Westfaalse variatie wijst niet alleen op een ruime verspreiding van het geval der « honderdste hofstede », ze schijnt ook een wat oudere stempel op de overlevering te drukken : moet men in dat « regiment soldaten » geen feodale klank horen?.. Voor meer mededelingen over dit geval houden we ons gaarne aanbevolen.

E. N.

DE AARDPLEISTER VAN PATER CAESTRIJCK

1800

De remedies van Pieter-Jan Caestrijck, laatste monnik van Voor-mezele (waarover Biekorf 1964, 185-186) kunnen we, uit dezelfde bron, aanvullen met een uitvoerig beschreven specialiteit: een zalf voor allerlei wonden en aandoeningen. De talrijke medegedeelde bijzonderheden wijzen op een uitgebreide praktijk met deze remedie.

J. G.

Salve genaemt L'emplatre de terre

Compositien vande salve te maken genaemt *L'emplatre de terre*, welcke seer goet is voor alle quetsuren ende verouderde wonden. voor opgeswollen beenen, knien, haermen, rumathismen. Het plaester mag wel de dikte van een kroonstuk gemaakt sijn om dat dese plaesters dikke gemaakt beter effect doen als dunne plaesters.

Neemt een pont Lapis Calaminaris — vijf oncen Letarge — alle twee fijn gestampt — eene halve pinte olie van olijven — eene halve pinte loopende waeter.

Dit al te saemen gedaen in een nieuwen verflooten pot op een kleyn vier op eenen blaeser den tijt van eene half ure ofte wat meer. Men moet alsoetjens roeren met een stokken van onder gesplet, ende als het gesoden heeft, gij moet daer in doen een maetje wijn-azijn ende een half vierendeel ongesouten boter en laeten t' saemen kocken altijt roerende tot dat het genoeg is. Men moet met een mes wat salve uytneemen en leggen op eenen blauwen steen, ende ist dat de salve stijf komt het is teecken dat het genoeg is, soo niet moet nog wat gesoden sijn.

Om het plaester te maken gij moet de salve op het vier doen smelten en gieten op eenen blauwen steen wat nadt gemaakt ende met een mes soo breet ende soo dicke maken op lynwaet als gij hebben wilt. Maer om dunne plaesters moet de salve op een aerden taellorken doen smilten met een bitje versche boter ende het lynwaet op de salve leggen het sal der wel ophouden, ende ist dat de salve niet effen en is op het lynwaet, gij moet het lynwaet over de colen van het vier houden, het sal sachte komen, cont het met een mes ofte met den duyme effen doen.

Dit plaester is goet tegen de silte humeuren en mag wel twee daegen op de wonde ofte geswollen litmaeten gelaeten syn. Ende als het op deen zyde gedient heeft, vaegt de materie af ende legt het al de ander zyde en hout het een weynig over het vier om daerop te leggen, het komt sogte. Ende als het op alle beyde de zyden gedient heeft, vaegt al schoone af met wat waeter ende bewaert de selve tot dat ge veele oude plaesters hebt: gy moogt dese

nog eens versmilten daer in een weijnig ongesouten boter de groote van een barbelle ende het is wederom soo goet als nieuwe plaesters.

Gy moet wel opletten als het plaester afgedaen is van de wonde dadelik toe te decken met een kleet, want de logt in eene wonde is seer quaet ende als gij de materie uyt de wonde doet gij en moet de wonde niet drooge stellen, want de materie is gelyck in eene wonde die de vervolgende materie versoet en verweekt en de wonde helpt genesen.

Dit plaester doet al het verrote ende doot vleesch van selfs uyt-komen, nogte en mag noyt trecken om terstont uyt te hebben mits het plaester 't selve sal doen separeren.

Het weirt ook de groote inflamatiën ende brant ende mag wel het geheel been ofte harm ront in plaester syn als de inflamatie ofte swellinge groot is, men mag wel twee ofte drie daegen daer op leggen.

MONUMENTENZORG VAN SLUIS TOT BELLE

De Koninklijke Nederlandsche Oudheidkundige Bond, die ongeveer duizend leden telt en nauw samenwerkt met de officiële « Rijksdienst voor de Monumentenzorg », hield dit jaar zijn jaarvergadering te Sluis op 19 juni. Aansluitend daarop werden excursies ingericht naar Lissewege, Damme, Veurne en Ieper.

Als naar gewoonte bevat de aflevering van het *Bulletin van de Kon. Nederlandsche Oudheidkundige Bond*, dat omstreeks de genoemde datum verscheen, een aantal bijdragen die verband houden met de bezochte landstreek (6e serie, jg. 17, aflevering 3, 1964). De heer E. A. CANNEMAN, architect Monumentenzorg, geeft een uitvoerig verslag van de restauratie van het stadhuis van Sluis; daarin wordt tot in de minste details het gepresteerde werk verantwoord. Sluis restaurata leert ons hoe het stadhuis van Damme er eenmaal zou kunnen uitzien! Over de bouwgeschiedenis van dit laatste stadhuis schrijft DR. L. DEVLIEGHER een bijdrage, gesteund op de onuitgegeven rekeningen. Van dezelfde hand is een artikel over de heropbouw van de zes Vlaamse belforten die gedurende de twee wereldoorlogen vernield werden. Daaruit blijkt dat de nieuwe Frans-Vlaamse belforten van Belle, Komen en St.-Winoksbergen maar in grote lijnen de oude toestand bewaard hebben, terwijl te Ieper, Nieuwpoort en Sluis een archeologisch verantwoorde rekonstruktie uitgevoerd werd. Dezelfde auteur behandelt verder nog enkele aspecten van de Scheldegotiek. Wie belangstelling heeft voor de schuur van Ter Doest (Lissewege) leze het belangwekkende artikel van H. JANSE, dat tevens de invloed van Ter Doest op Zeeuwse gebouwen nagaat. Foto's en tekeningen illustreren overvloedig dit waardevolle « Vlaamse » nummer.

HET SINT-SEBASTIAANSGILD TE ST.-MICHIELS

De schutters van het duizendjarige Weinebrugge mogen de kannen laten vullen en een hartelijk « lang zal hij leven » zingen ter ere van de Voorzitter van de Heemkundige Kring « Maurits Van Coppenolle », Apotheker GERARD FRANCHOO. Het boek dat hij hen aanbiedt is a.h.w. de adelbrief van die hoge titel « Keizer- en Koninklijk » die hun aloude vereniging versiert. Vijf eeuwen gildeleven worden hier voor het eerst opgehaald uit de oude papieren en met brio beschreven. De blijde en de donkere dagen, de vrede en onvrede, de veroudering en de vernieuwing van een instelling die de maat sloeg in het openbaar leven van de parochie: dit alles vormt een boeiende documentaire filmstrook, waarin de parochianen bovendien het voorrecht hebben de namen en daden van voorouders en bekenden te zien herleven. Het temperament treedt de auteur soms in de hand. Dat is echt « schotterlic ». Schrijven en schrappen zal zeker zijn regel zijn bij de redactie van de geschiedenis van St.-Michiels die hij op het getouw heeft staan.

A. V.

— GERARD FRANCHOO. *Het Keizer- en Koninklijk Gild Sint-Sebastiaan uit Sint-Michiels*. 133 blz. gestencileerd; illustraties.

KERKELIJK TIELT

De O. L. Vrouwparochie van Tielt vierde in 1963 de vijftigste verjaardag van haar stichting. Bij deze gelegenheid heeft Kanunnik JOS. BRYN het ontstaan en de groei van de tweede parochie van Tielt beschreven in een lijvige geïllustreerde brochure (in-8, 76 blz.). Als pastoor en als deken heeft de auteur zelf actief in en om het parochiaal leven gestaan dat hij beschrijft. Over de bouw van de kerk, de geestelijke bediening van de parochie, het kerkbezoek, de scholen, het verenigingsleven (ook de sociale werken), zijn hier gegevens uit de eerste hand samengebracht. Een voorbeeld van gedrukt, zakelijk en hartelijk *Liber Memorialis*, dat de onvolprezen waarde van een goed bijgehouden « parochieboek » beklemtoont. Alleen de buitenstaander mist hier « entwat », nl. een grondplan van de parochie, dat hem zou toelaten de beschrijving in plaats en ruimte mee te leven.

A. V.

RAUWVELT

Dat rauwvelt in het Brugse in de 18e eeuw, waarover Biekerf 1962, blz. 288, is vermoedelijk braakliggend land. Nu nog kent men, bij ons in Stavele, *rauwland* met bet. omgeploegde of niet omgeploegde grond in afwachting van latere beplanting of bezaaiing. Voorbeeld: « Dat stuk (land) ligt op de rauwe veure » (is omgeploegd en daarmee al).

A. B.